

SÁFÁRY LÁSZLÓ: KORFORDULÓ

A magyar könyvkiadás régi adósságát törlesztette Sáfáry László gyűjteményes kötetének kiadásával, hisz ez a korán elhunyt költő verseiben addig kimondatlan igazságokat fogalmazott meg. Sáfáry Kárpátaljáról ír, arról a földdarabról, amelynek lakói ezer év óta ország gypűjén, az államot és világot formáló szándékok perifériáján éltek. Annak a földnek szószólója, amely évszázadok során alku tárgya volt fejedelemségek és birodalmak, egymásra acsargó országok és országlók közt. Sáfáry Kárpátaljáról ír. Kárpátaljáról, ahonnan a század hajnalán tízezrek menekültek az álmok Amerikájába, s ahová a harmincas években Afrikát-csofálni jártak a kíváncsi turisták.

A feudális rend, a grófi nagybirtokok vidéke ez a két világháború közt is. A terület lakói számára a haladóbb csehszlovák társadalmi rendszer, a polgári demokrácia egyetlen változást hozott: a nemzetiségi elnyomást, a kisebbségi sors megpróbáltatásait.

Egy anakronisztikus társadalmi rend provinciális szellemi öröksége és a jelen ellentmondásai: ezek tették szinte lehetetlenné a terület kulturális életének képviselői számára, hogy világosan lássanak a bonyolult politikai és társadalmi viszonyok közt. A feladatok és célok tisztázatlansága egy problémátlan vagy éppen rég túlhaladott problémákon rágódó dilettáns irodalom kialakítója lett. Sáfáry az egyetlen, aki a két világháború közti kárpátaljai magyar irodalom lírai hagyományáiban a költészetet képviseli. Természetesen a budapesti egyetemi évek, a távolság- és környezetadta tágabb látókör is közrejátszott abban, hogy világosabban látta a szűkre szabott haza visszafojtott indulatokkal terhes valóságát, mint önnön fájdalomtól a baj forrását nem látó sorstársai. Meghatározó érvényű azonban az otthoni tájjal, a szülőfölddel és embereivel való azonosulása volt. Sáfáry költészetében különleges hangsúlyt kap a tájélmény. Úgy is, mint a koholt törvények értelmetlen rendjét ellenpontoszó szabadabb világ („Csendben fekszem itt a vízmosásnál, / a szabadság és a sarjuszag forr körülöttem.” — *Gyertyános*), és úgy is, mint a mindig hazaváró szülők, s az otthon jelképe („Az apám elbocsátott tisztviselő, / messze a jó öreg hegyek hónaljában él.” — *Most hazamegyek*).

Az útnak indító közösség sorsa a szülőföld, a gyermekkor emlékeit őrző táj sorsával azonosul Sáfárynál. A haza, hazafiság, a hódítók elleni harc fogalmait is az otthoni táj féltő szeretete jelenti számára.

*A sugár fenyőfák és tölgyek pusztulnak lassan
a tél szaggatja a fák levelét.*

— — — — —
*Pénzemberek jöttek ide messzi földekről,
idegen nyelven beszéltek*

és idegen szívvvel mentek tovább.

Idegen nyelven osztottak parancsot:

és hulltak a fák.

— — — — —
De felütöm én tanyámat a régi ősvények mellett

és őrzöm a megmaradt fiatalost.

— — — — —
Lehet, hogy nagy viharok jönnek a hegyekből,

— — — — —
De sorsom fel van írva, s magyarul van felírva

a földemen, a fiatal fák levelén.

(Fiatal fák)

Első könnyebb fajsúlyú kötete (*Lendület*, 1932.) után, amelyet joggal kérdőjelezett meg kritikájában Illyés Gyula, Sáfáry a *Verhovina* (1935.) balladás tömörségű verseiben a harmincas évek első felének kiúttalan, és épp ezért robbanással fenyegető világát ábrázolja. S bár a történelem sodrába került földdarab tragédiájáról már nem számolhatott be, mert maga is az apokaliptikus idők áldozata lett, életműve befejezetlenségében is egész: kordokumentum, egy történelmi korszak lírai krónikája.

A gyűjteményes kötet Sáfáry költészetének időálló értékeit hivatott a ma olvasójához eljuttatni. Kérdés azonban, hogy ezt a célt szolgálja-e a költő által első kötetéből kihagyott verseinek felvétele. Igaz, a verseket összegyűjtő Sándor László úgy véli, ezt pusztán anyagi okok tették szükségessé, a versek olvasásakor azonban nyilvánvalóvá válik, hogy Sáfáry kritériuma a válogatásnál a művészi érték volt. A költő nem mindig legjobb kritikusa önmagának, de jelen esetben jó néhány vers fölvétele feleslegesnek bizonyult. Ilyen, sajnos, a címadó *Korforduló* is, amelynél az avantgard nagyot akarásának nincs sem szociális, sem költői fedezete.

Annál inkább hiányoljuk a kibontakozás útját kereső — jelen számunk versrovatában újra közölt — két versét (*Játék, Látófa*), amelyek 1935 novemberében jelentek meg a Magyar Írás-ban, s azt bizonyítják, hogy Sáfáry a *Lendület* és a *Verhovina* már-már akadályá váló rövid, miniatűr formái után tágabb lélegzetű költeményekkel is próbálkozott.

Ma már szinte ismeretlen életműről van szó. Ilyenkor az általános értékelésen kívül a költőről szóló kritikai irodalom áttekintése is az előszó feladata. Nyilvánvalóan a bevezető tanulmány írója, Sándor László is erre törekszik, nem említi azonban Radnóti túl szigorú recenzióját, s Féja Géza idézve is elhallgatja a kritikai észrevételeket.

Sáfáry életműve az egyetemes magyar költészet érdekes és értékes színfoltja. A mai Kárpátalja lakossága számára azonban többet jelent: irodalmunk közvetlen hagyományát. Sáfáry „újrafelfedezése” tehát hasznos és szükséges, amihez elengedhetetlen az objektív, értékálló ítélet. A kegyelet nem befolyásolhatja egy életmű irodalmi értékét. Sáfáry költészetének gyengéit, hiányosságait elhallgatva épp ellenkező hatást érünk el: az igazi értékek fakulnak meg, oldódnak fel a szürkességben. Azt kell tehát felmutatnunk, ami a Sáfáry-életmű befejezetlenségében is érték: a kárpátaljai táj és ember, a történelemmé vált kisebbségi sorsból fakadó humánus és keserves, küzdelmes emberi sors megfogalmazását. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

BENEDEK ANDRÁS